

ДУДЧИК

Оксана Юрїївна
OksanaDudchik@i.ua

УДК 347.77

СТАНОВЛЕННЯ РИНКУ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В
УКРАЇНІ

ЗІНЧЕНКО

Олександра Миколаївна
alexandrazinchenko@yandex.ruESTABLISHING OF THE INTELLECTUAL
PROPERTY MARKET IN UKRAINEк.е.н., доцент кафедри
фінансів суб'єктів
господарювання та
страхування, Університет
митної справи та фінансівстудент, Університет митної
справи та фінансів

Стаття присвячена становленню та розвитку ринку інтелектуальної власності у світі та на території України зокрема. У статті висвітлена необхідність якісного правового захисту інтелектуальної власності на території України та запропоновано шляхи його удосконалення.

Статья посвящена становлению и развитию рынка интеллектуальной собственности в мире и на территории Украины в частности. В статье освещена необходимость качественной правовой защиты интеллектуальной собственности на территории Украины и предложены пути её усовершенствования.

The article is devoted to the establishing and development of the intellectual property market worldwide and in Ukraine in particular. The article deals with the necessity of qualitative legal protection of intellectual property in Ukraine and provides the ways of improving it.

Ключові слова: інтелектуальна власність, права інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, права интеллектуальной собственности, защита интеллектуальной собственности

Keywords: intellectual property, intellectual property rights, protection of intellectual property

ВСТУП

З підвищенням значимості інформації, інтелектуальна власність стала визначатись як один з найважливіших інтелектуальних ресурсів господарської діяльності суспільства. Завдяки бурхливому розвитку наукової, технічної і художньої творчості, інтернаціоналізації господарських зв'язків, інтелектуальна власність стала таким самим об'єктом права власності, як і засоби виробництва.

Інтелектуальна власність належить до нематеріальних активів, що мають управлятися подібно до будь-яких інших активів, щоб максимізувати дохідність капіталу, представленого таким активом. Тому формування ефективної системи управління інтелектуальною власністю є найважливішим чинником успішної діяльності підприємства.

Відомими зарубіжними авторами, які працювали над вирішенням проблем з розвитку інноваційного середовища та інтелектуальної власності як підсистеми у ньому, є Т. Петерс, Р. Фостер, С. Хаген.

Серед авторів країн СНД, які досліджують зазначену проблему, слід відзначити І.А. Близнаця, В.Б. Кримова, Е.А. Лур'є та інших.

Проблеми інноваційного середовища та роль інтелектуальної власності у ньому досліджували такі вітчизняні вчені та фахівці, як Г.О. Андросчук, З.В. Герасимчук, М.М. Єрмошенко, Ю.М. Капіца, О.В. Пічкур, В.П. Семіноженко, Л.І. Федулова та інші.

МЕТА РОБОТИ

Розкрити суть і значення інтелектуальної власності, виявити ступінь її захищеності в Україні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

РЕЗУЛЬТАТИ

Відносно новий для України термін «інтелектуальна власність» впевнено входить в мову все більшого числа підприємців, бізнесменів, менеджерів. В даний час власники інтелектуальної власності визначають формування нового устрою світу, тому що знання або інтелектуальна власність та її експлуатація бізнесом з метою здобування прибутку є ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності і економічного зростання [9].

Інтелектуальна діяльність людини спрямована на отримання конкретного результату, яким може виступати отримання нового способу, технології, засобу маркетингового просування, індивідуалізації товару. У зв'язку з цим інтелектуальна власність виступає специфічним товаром з особливими властивостями, врахування яких дозволить отримувати власникам прав додаткові прибутки шляхом комерціалізації.

Комерціалізація інтелектуальної власності – це процес використання інтелектуальної власності з метою отримання прибутку або іншої вигоди.

Використання інтелектуальної власності у власному виробництві передбачає наявність значної кількості вільних грошових коштів, які підприємець здатен витратити на інновації. За умов відсутності належного фінансування інноваційного розвитку є інший шлях отримання прибутку від використання інтелектуальної власності – продаж чи передача прав на використання об'єктів інтелектуальної власності іншим юридичним чи фізичним особам [8].

Відповідно до переліку об'єктів, що містяться у ст. 420 Цивільного кодексу (далі – ЦК), визначаються і види права інтелектуальної власності в Україні:

- 1) право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право) – гл.36 ЦК;
- 2) право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права) – гл.37 ЦК;
- 3) право інтелектуальної власності на наукове відкриття – гл.38 ЦК;
- 4) право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок – гл.39 ЦК;
- 5) право інтелектуальної власності на компо-

вання інтегральної мікросхеми – гл.40 ЦК;

6) право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію – гл.41 ЦК;

7) право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин – гл.42 ЦК;

8) право інтелектуальної власності на комерційне найменування – гл.43 ЦК;

9) право інтелектуальної власності на торговельну марку – гл.44 ЦК;

10) право інтелектуальної власності на географічне зазначення – гл.45 ЦК;

11) право інтелектуальної власності на комерційну таємницю – гл.46 ЦК [1].

Згідно даних державної служби інтелектуальної власності в Україні протягом 2016 року спостерігалося зростання активності в поданні заявок на корисні моделі, промислові зразки та знаки для товарів і послуг за національною процедурою. Загальна кількість заявок на об'єкти інтелектуальної власності зросла майже на 8 % порівняно з попереднім роком і становила більше ніж 51,5 тис. заявок. Водночас кількість заявок на винаходи зменшилась на 8,9 %. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники надходження заявок на об'єкти промислової власності

Об'єкти промислової власності	2012	2013	2014	2015	2016	2016 у % до 2015
Усього надійшло	48585	53767	44146	47819	51559	107,8
Винаходи	4944	5418	4814	4495	4095	91,1
Корисні моделі	10229	10175	9384	8620	9557	110,8
Промислові зразки	1851	3778	2664	2080	2302	110,6
Знаки для товарів і послуг:	31555	34393	27280	32621	35605	109,1
За національною процедурою	22781	24471	18796	24652	29600	120,1
За Мадридською системою	8774	9922	8484	7969	6005	75,4
Топографіє ІМС	3	3	1	–	–	–
Кваліфіковані зазначення походження товарів	3	–	3	3	–	–

Із загальної кількості поданих заявок 7,9 % становили заявки на винаходи (проти 9,4 % у 2015 році), 18,5 % – на корисні моделі, 4,5 % – на промислові зразки. Кількість заявок на знаки для товарів і послуг становила 69,1 %, з них 16,9 % – поданих за Мадридською системою (проти 24,4 %) [4].

Мадридська система є системою, що має централізоване керування, та дозволяє через одну процедуру реєстрації отримати правовий захист торговельної марки у декількох країнах, котрі також підписали Мадридську угоду. Така реєстрація є набагато ефективнішою, ніж реєстрація торговельної марки у кожній з цих країн окремо. Реєстрація за Мадридською угодою можлива тільки для торговельних марок, що вже зареєстровані в порядку національної реєстрації [7].

Звісно як і будь-яким інноваційним процесом, об'єктами інтелектуальної власності треба управляти: оцінювати їхню вартість, ставити на баланс підприємства як нематеріальний актив, попередньо оцінювати доречність режиму правової охорони.

В ході інвентаризації необхідно з'ясувати, чи варто публікувати розроблений об'єкт права інтелектуальної власності, чи треба віднести об'єкт

розробки до комерційної таємниці або власного ноу-хау. Ретельна інвентаризація об'єктів інтелектуальної власності сприяє забезпеченню економічної безпеки господарюючого суб'єкта [6].

Мета управління об'єктами інтелектуальної власності – збільшення їх ринкової вартості, а також підвищення прибутковості їх використання у господарській діяльності і перетворення у головну конкурентну перевагу підприємства. При цьому головними завданнями управління інтелектуальною власністю мають бути: систематизація та аналіз використання об'єктів інтелектуальної власності; виявлення надлишкових та необхідних об'єктів інтелектуальної власності; визначення домінуючого об'єкту інтелектуальної власності; здійснення правової охорони інтелектуальної власності та її комерціалізація; припинення порушень виняткових прав, визначення форм та методів правової охорони об'єктів інтелектуальної власності [9].

Якщо механізм використання у господарському обігу інтелектуальної власності працює вдало, він спроможний забезпечити високі темпи розвитку виробництва конкурентоспроможних товарів і послуг, сприяти відродженню економіки, навіть за кризових явищ.

Слабке використання об'єктів інтелектуальної власності пояснюється наявністю цілої низки невіршених повністю проблем: невідрегульованими відносинами між авторами та роботодавцями при створенні об'єктів інтелектуальної власності (зокрема, не визначено законодавчо розмір винагороди автору); придбання прав на результати інтелектуальної діяльності також ускладнено через значну тривалість реєстрації ліцензійних угод, відмови місцевих органів у реєстрації договорів комерційної концесії (договори франчайзингу), слабке забезпечення ефективної охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності через недосвідненість судовського корпусу регіонального рівня.

Використання міжнародних договорів та угод (зокрема Паризька конвенція про охорону промислової власності, угода TRIPS тощо), з метою активізації інноваційної діяльності сприяє захисту прав виробників і користувачів наукомісткої продукції.

При оцінці майнових прав необхідно враховувати, що найбільш значущими є права на об'єкти інтелектуальної власності. Світова практика показує, що вартість об'єктів інтелектуальної власності може сягати сотень мільйонів доларів США, а частка нематеріальних активів складати 80–90% капіталу підприємства. За оцінками західних експертів, Україна і зарозволодіє промисловою власністю на суму близько 80 млрд. дол. США. Така оцінка дає загальне уявлення про нереалізовані можливості у сфері інновацій загалом та інтелектуальної власності зокрема [6].

Сьогодні у нашій державі існує не зовсім досконала методика управління інтелектуальною власністю, не зважаючи на те, що, наприклад, показники надходження заявок на об'єкти промислової власності збільшились на 7,8 % у 2016 році в порівнянні з 2015 роком.

Суттєвим недоліком наявної системи управління є те, що в ній фактично відсутній комплексний підхід до процесів інформаційного забезпечення, експертизи, надання правового захисту, економічної оцінки вартості та використання об'єктів інтелектуальної власності.

Управління інтелектуальною власністю практично закінчується на стадії видачі охоронного документа, але відсутня система управління, яка вирішує питання, що пов'язані з оцінкою прав використання і введення їх до господарського обігу, тобто з економічною віддачею, одержанням прибутку чи іншої вигоди, головного, заради чого, власне, і здійснюється оцінка вартості та використання.

Організація функціонування системи управління об'єктами промислової власності в Україні характеризується відсутністю належної координації в роботі органів державного управління, недостатньою ефективністю діяльності структур, які забезпечують захист прав промислової власності.

Таким чином, на сьогодні існує потреба в удосконаленні чинної системи управління інтелектуальною власністю, гармонізації її параметрів з поточними та перспективними вимогами ринкового середовища [2].

ВИСНОВКИ

В Україні термін «інтелектуальна власність» використовується нещодавно, тому багато питань стосовно управління інтелектуальною власністю залишаються невіршеними. Однак багато науковців вже зробили значний внесок у вивчення системи управління інтелектуальною власністю.

В сучасних умовах розвитку економіки слід враховувати той факт, що, з одного боку, економічна криза призвела до руйнації деяких достатньо сталих галузей виробництва, а з іншого – примусила прискорити темпи втілення новітніх технологій із використанням у цих технологіях інтелектуальної власності для подолання кризових явищ у виробничих процесах.

На жаль, об'єкти права інтелектуальної власності з великими труднощами втілюються у виробництво, проте найвпливовіші міжнародні організації у сфері інтелектуальної власності відносять Україну до держав з високим інтелектуальним потенціалом і ефективною державною системою правової охорони інтелектуальної власності [6].

Україна володіє значним духовно-інтелектуальним потенціалом, висококваліфікованими трудовими ресурсами. З наявними інтелектуальними потужностями можна було потрапити до топ-10 країн світу за багатьма міжнародними рейтингами.

Проте існує багато стоп-чинників, головними з яких є перманентна політична та економічна криза, брак якісної системи управління інтелектуальними ресурсами, обмежений доступ до міжнародних ринків інформації, інтелектуальних продуктів, недостатнє фінансування науки, революційних фундаментальних і прикладних досліджень, багатьох інноваційних проектів як з боку держави, так і з боку корпоративного сектору; нестабільна та суперечлива правова база, звідси – низька інвестиційна привабливість країни для зарубіжних інвесторів [3].

Тому з метою зростання попиту бізнесу на результати наукових досліджень і розробок доцільним є започаткування співпраці економічних агентів освітньої, науково-технічної, дослідно-конструкторської діяльності та представників реального сектору економіки, що в перспективі підвищить інноваційну активність України принаймні до середнього рівня країн ЄС.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15/page>;
2. Бошицький, Ю. Л. Інтелектуальна власність в Україні: деякі питання публічного адміністрування / Ю.Л. Бошицький // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 3. – С. 212 – 216;
3. Гунчак Н.В. Реалії та перспективи інтелектуального бізнесу в Україні / Н.В. Гунчак // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2015. – 1 (1). – С. 77 – 81;
4. Державна служба інтелектуальної власності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sips.gov.ua/ua/sips-zmi.html>;
5. Кашинцева О.Ю. Переосмислення права

інтелектуальної власності з позиції забезпечення прав людини: нові виклики – нові відповіді / О.Ю. Кашинцева // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2015. – №1 (81). – С.5 – 10;

6. Кужель, Е. В. Інтелектуальна власність як складова інноваційного середовища в регіонах / Е.В. Кужель, В.І. Матюшенко // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 6. – С. 185 – 190;

7. Мадридська система міжнародної реєстрації знаків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>

8. Олейнікова Л.Г. Особливості інтелектуальної власності як товару в сучасних умовах розвитку економіки країни / Л.Г. Олейнікова // Ефективна економіка. – 2013. – №6. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2091>;

9. Шикова Л.В. Теоретичні аспекти управління інтелектуальною власністю на підприємстві / Л.В. Шикова // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2014. – № 1 (10). – С.98 – 104.